

# Buskär

## Kulturmiljöunderlag inför detaljplanering

Samhällsbyggnad - Planavdelningen 2011



Foto: Bohusläns museum



Foto: HydroGIS AB

Handläggare: Daniel Rutgersson

Datum: 2011-03-11

# Innehåll

3	<b>Inledning</b>
3	Bakgrund och syfte
3	Gällande planer och skydd
3	Disposition
4	<b>Nulägesbeskrivning &amp; Orientering</b>
5	<b>Historik</b>
5	Skärhamns utveckling
6	Buskärs utveckling
6	Tillkomst
6	Expansion
7	Förändring
10	<i>Nedslag bland de strukturella förändringarna under 1900-talet</i>
12	<b>Karaktärisering - Stuktur &amp; Plan</b>
12	Bebyggelsekaraktär
13	Magasinsgatan
14	Platser och Stråk
15	Siktlinjer
16	Vattenspegeln
17	Fonder
18	Privata, semi-privata och offentliga rum
19	<b>Karaktärisering - Arkitektur</b>
19	Färg och kulör
19	Tak och fasad
19	Fönster, dörrar och portar
20	Staket och trappor
20	Mark och grund
20	Bryggor och kajer
21	<b>Upplevelsemässiga karaktärsdrag</b>
21	<b>Bebyggelsestruktur</b>
22	<b>Kulturhistoriskt värde</b>
22	<b>Värdebärande karaktärsdrag</b>
22	Struktur och plan
22	Arkitektur
23	Värdebärande karaktärsdrag av kulturhistoriskt värde - Illustrativ sammanfattning
24	<b>Förhållningssätt vid upprättande av detaljplan</b>
25	<b>Källförteckning</b>

# Inledning

## Bakgrund och syfte

Kulturmiljöunderlaget beskriver befintligt tillstånd och syftar till att fungera som kunskaps- och inspirationsresurs vid upprättande av ny detaljplan för Buskär. Underlaget rymmer en ingående karaktärisering av bebyggelsemiljöns arkitektoniska och upplevelsemässiga kvalitéer samt redogör för den historiska utvecklingen av området och bebyggelsemiljöns funktion som källa till kunskap. Underlagets resultat är konkreta förhållningssätt för en utveckling av Buskär med hänsyn till platsens karaktär och kulturhistoria - som resurs för bevarande genom utveckling.

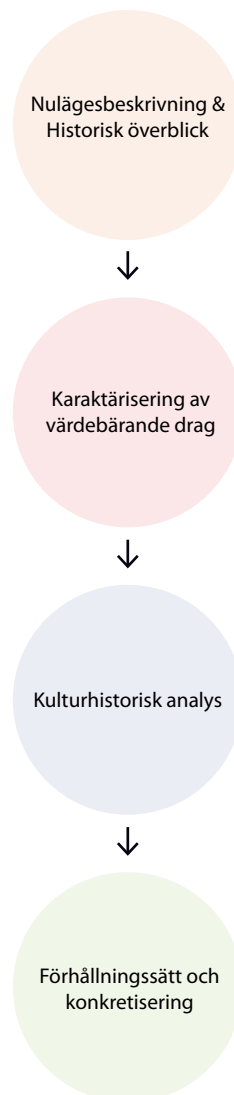
## Gällande planer och skydd

Området ingår i Tjörns kommuns *kulturminnesvårdsprogram* från 1988 och är utpekad som värdefull kulturmiljö, densamma poängterar att planera utifrån kulturhistoriska värden. I *tätortsstudien för Skärhamn* från 2006 framhålls de kulturhistoriska värdena samt hur viktigt det är att anpassa förändring till den befintliga bebyggelsens förutsättningar. Även betydelsen av bevarande av kulturmiljön för den växande besöksnäringen utpekas som väsentlig. I *Skärhamns kulturhistoriska resurser* från 2004 identifieras vissa generella karaktärsdrag rörande Skärhamns centrala delar och hur utvecklingen av bebyggelsemiljön kan ske med utgångspunkt i befintlig bebyggelse. Den gällande detaljplanen, vilket är en byggnadsplan, från 1961 skiljer sig avsevärt mot Buskär i dagsläget gällande byggrätter och markanvändning. I översiktplanen ÖP03 från 2003 påpekas att områden av stort kulturhistoriskt värde bevaras intakta samtidigt som förutsättningar ges för ett fortsatt näringsfång och boende. Skärhamns centrala delar är utpekade som av primär betydelse för kulturmiljövården och det är viktigt att detaljplaner ser till att samordna utvecklings- och bevarandebestånden.

## Disposition

Rapporten börjar med att presentera Buskärs nulägesituation följt av en kortare presentation av Skärhamns historia. Därefter kommer en mer ingående presentation av Buskärs utveckling. En karaktärisering följer gällande kvaliteter, egenskaper och karaktärsdrag vilka definierar Buskär som bebyggelse- och kulturmiljö med utgångspunkt i nuläget. Detta sammanfattas i en kulturhistorisk analys där värdebärande karaktärsdrag summeras och konkretiseras som förhållningssätt inför detaljplaneläggningen.

## Upplägg



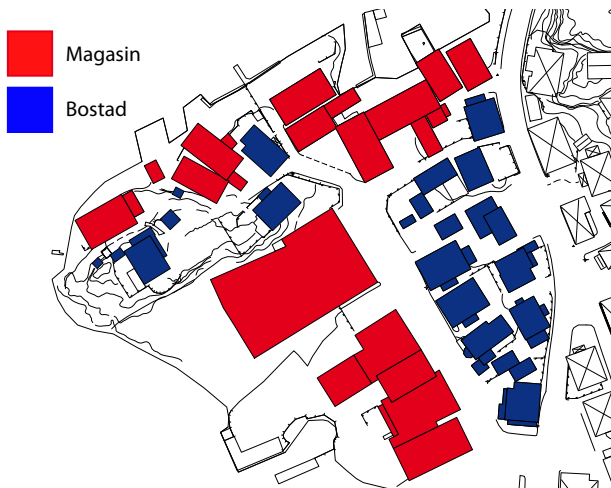
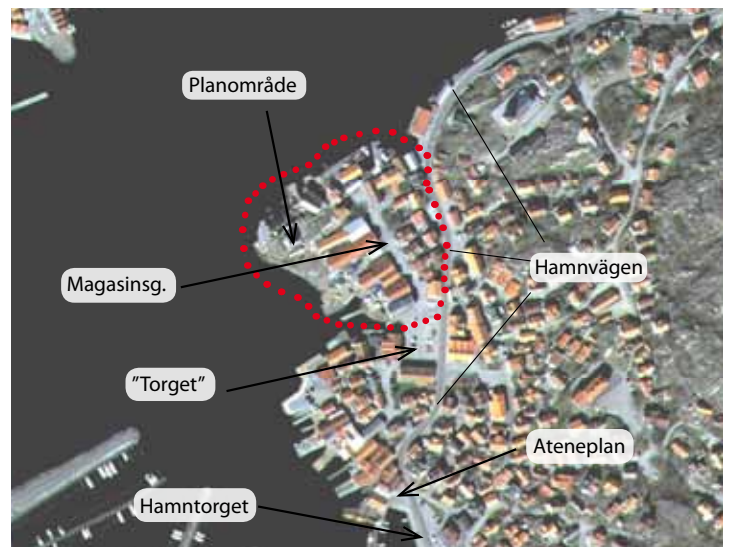
Kulturmiljöunderlaget är upprättat av Daniel Rutgersson, bebyggelseantikvarie, tillsammans med Frida Forsman, planeringsarkitekt.

Planavdelningen / Tjörns kommun - 2011

# Nulägesbeskrivning & Orientering

Planområdet ligger i centrala Skärhamn på Tjörns västsida. Buskär med närmiljö är en gammal miljö sett ur ett Skärhamnsperspektiv: Med en bebyggelsemiljö som vittnar om tidigare verksamheter och hur orten varit beroende av havet som näring.

Bebyggelsen är varierad och består av större magasin, mindre sjöbodar, bostadshus, förråd och bodar. Planområdet omges av en varierad bebyggelse med liknande struktur och ramar in av havet åt både norr, väst och syd. Planområdet avgränsas åt öst av Hamnvägen.



(Foto: HydroGIS AB)



# Historik

## Skärhamns utveckling

Skärhamn omnämns första gången 1748 som en strandsittarplats (egendomslösa som arrenderar eller med godkännande bosätter sig på stränder) och orten expanderade relativt sent. Under 1700-talet fanns få invånare och trankokerierna och sillfångsten gav avkastning för ägarna som i regel inte fanns på plats utan i Göteborg.

När sillen och trankokerierna försvann under början av 1800-talet dröjde det till mitten av samma århundrade innan Skärhamn återfick en ekonomi och började växa (från 64 invånare 1835 till närmare 600 vid sekelskiftet 1800/1900).

Utvecklingen berodde till stor del av en förbättrad fraktfart och fiskberedning. Storsjöfiske blev lönsamt genom tekniska förbättringar som förbättrade båtar, bättre fiskhantering (konserver) och möjlighet till transport på land (järnväg). Det hela förstärktes ytterligare av att sillen gick inomskärs 1877 och en ny sillperiod tog vid.

1898 blev Skärhamn förklarad som municipalsamhälle och fortsatte där efter att växa. Samhället fick en allt mer dominerande roll på Tjörn som kommersiellt centrum och med den offentliga sektorns tillväxt utvecklades Skärhamn som centralort för Tjörn.



Skärhamn 1898 - Samma år som Skärhamn blev förklarad municipalsamhälle togs denna bild. Bebyggelsen ligger trångt längs vattenlinjen med magasin och sjöbodrar längs vattenkanten, som en krans som skyddar bostadsbebyggelsen bakom. Längst till vänster i bild syns delar av Buskär. (Foto ur *Folk och hus i Skärhamn* 1993)



Skärhamn 1792 - Skären och bebyggelsen i den övre delen av kartan är Buskär med vad som kom att bli Skärhamns centrum. Då bestod bebyggelsen på skären och på landsidan mest av trankokerier och ett antal mindre bostadshus. (Karta ur Nestorson, H. 2004).



Skärhamn, kring 1830 - Ön längs upp till vänster är Buskär när denna fortfarande var skild från Tjörn. Viken mellan öarna är vad som blev hamnbassängen och senare det torg som finns där idag. Byggnaderna var likt slutet av 1700-talet få och bestod av ett antal bostadshus samt verksamhetsbyggnader för fiskberedning. (Karta ur Nestorson, H. 2004)

## Buskärs utveckling

### Tillkomst

Det fanns få byggnader i Skärhamn under 1700-talets slut men på Buskär, intilliggande Skäret samt Tjörn låg vid tiden trunkokerier, salterier och en enklare bostadsbebyggelse. Först under den senare hälften av 1800-talet fick miljön en bebyggelsekaraktär (som den har än i dag) med en tät struktur och klar uppdelning mellan bostads- och verksamhetsbebyggelse. De äldsta bostadshusen på Buskär har spår från mitten av 1800-talet och flera magasin härstammar från 1800-talets senare hälft: en expansiva period i Skärhamns historia.

Under början av 1900-talet förtätades Buskär - magasin och bostadshus byggdes ut eller ersattes. De flesta av magasinerna på Buskär är, som redan nämnts, från slutet av 1800-talet till kring 1910 men där nyttobyggnader ersattas har de i regel fått en placering och volym som oftast efterliknar den ursprungliga. Bland annat brann 1918 ett antal magasin och bodar vilka därefter ersattes med nya byggnader: med liknande placering och utformning. Vid början av 1900-talet fylldes delar av utrymmet mellan Buskär och Tjörn igen och blev mer av en udde än ett skär. Den samlade miljön har än idag en avläsbar historisk kontinuitet som går att härröra till 1800-talets senare hälft.

### Expansion

Skärhamn växte snabbt efter att fraktfarten och fiskberedningen expanderade och under 1930-talet planeras för en igenfyllnad av hamnbassängen samt en dragning och breddning av vad som kom att bli Hamngatan. Flera små vikar kring Buskär fylldes igen i etapper och torget fick sin form allt eftersom utfyllningsmassorna täckte över hamnbassängen - Buskärs kustremsa blev allt mer konstruerad och tillrättalagd.



Magasinsgatan sett norrut från ungefär mitten av gatan. Gatan har förändrats en del efter att vattenområden fyllts igen och byggnader bytts ut mot nya. Detta har resulterat i att gatan senare breddades. (Foto ur *Folk och hus i Skärhamn* 1993)

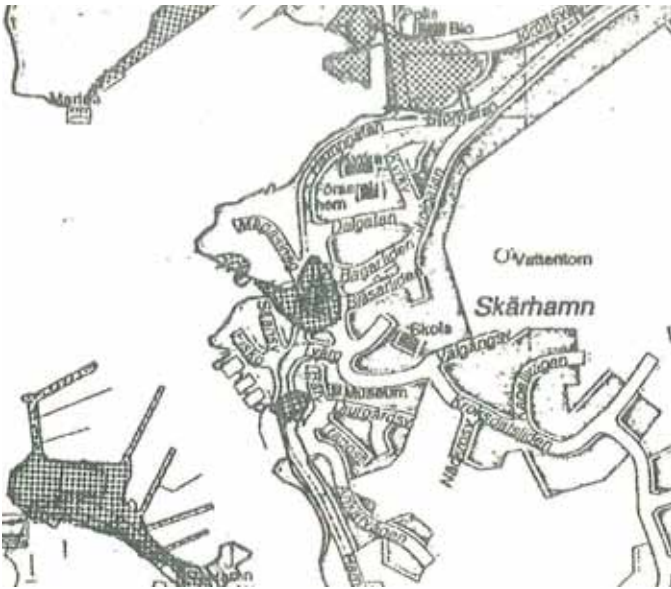


Del av magasinsbebyggelsen 1920. (Foto från Bohusläns museum)



Buskär sett från havet vid början av 1900-talet - Magasinet näst längst till vänster, tillsammans med den låga byggnaden till vänster, förstördes båda i en brand 1918. Dessa ersattes därefter och kajerna, bryggor och en stor del av vattenspeglens ersattes med en utfyllnad under den senare hälften av 1930-talet. (Foto ur *Folk och hus i Skärhamn* 1993)





Rasterade ytor illustrerar grovt de områden som fylldes igen under 1930-talet. (Foto från *Bebyggelsemönster och näringsliv - En jämförande studie av kustsamhället Skärhamn* 1985)



1961 års byggnadsplan



Flygfotot från 1957 illustrerar hur ostrukturerad strandlinjen mot väst var vid tiden. Torget har börjat få sin form men fortfarande saknas många av de byggnader som finns där idag. (Foto från Bohusläns museum)

Igenfyllningsarbetet började de sista åren av 1930-talet och kom att fortsätta ett tjugotal år till fram till slutet av 1950-talet. Med Hamngatans upprättande och torgets anläggande fick också Magasinsgatan en mer betydande roll för tillgängligheten till bostäder och verksamheter kring Buskär.

### Förändring

1961 fick Skärhamn en ny byggnadsplan där en stor del av Buskär i bestämmelserna får ett ändamål att ge plats åt en mer storskalig fiskberedningsindustri. Ett ändamål som inte förverkligas mer än att Tubberöd 1:201 byggs ut och kompletteras allteftersom för att fungera som lagerbyggnad (samma tomt på vilken byggnaden som brann upp 1918 en gång stod). Med denna ersättningsbyggnad som upprättades under senare tid flyttades byggnadskroppen mer västerut och gav utrymme för en breddning av Magasinsgatan.

Efter 1961 har få förändringar skett i bebyggelsen och området har bibehållit sin karaktär av en miljö som fått sin form efter den funktion som området har spelat. De största fysiska förändringar sedan dess är ombyggnationer hos Tubberöd 1:201, breddningen av Magasinsgatan som ett resultat av denna samt igenfyllandet av kajerna och bryggor väster om 1:201.

De största förändringarna är dock av social karaktär och har skett i förändringar hos de verksamheter och innehåll som magasinerna ursprungligen hyst sedan slutet av 1800-talet. Förändringarna har påverkat bebyggelsemiljön genom vissa exteriöra förändringar av både bostad- som magasinsbebyggelse samt tillgänglighetsmöjligheter till vattnet.



1960



(Foto från Bohusläns museum)

2011



Buskärs karaktär i form av verksamheter och funktion har förändrats på relativt kort tid. Från fiskberedning och fraktfart, till magasin för privatpersoner och lagerutrymmen för en fiskberedning som inte längre finns på Buskär.

1960 - tal



(Foto från Bohusläns museum)

2010



Magasinsgatan har breddats efter 1960-talet då ett stort magasin ersattes och byggts samman med kringliggande – Detta medgav möjlighet för en tyngre trafik att röra sig ner mot magasinen, även siktlinjer och möjligheten till en mer öppen rörlighet förändrades.

1748

Skärhamn omnämns som strandsittareplats

1835

64 bosatta i Skärhamn

1880-talet

1898

Skärhamn bli municipal-samhälle

1910-talet

Flertalet av magasinen och bostadshusen på Buskär byggs mellan slutet av 1800- och början av 1900-talet



1920



1938



1960



Bilderna illustrerar hur området sett ut under 1920-talet fram till 1960-talet. Hamnbassängen har fyllts igen, Hamnvägen fått sin sträckning och bebyggelsen förtätats. Stora förändringarna har skett på Buskär under 1900-talets senare hälft då strandlinjen jämnades ut och Magasinsgatan breddades. Den samlade och tydliga karaktären för Buskär med omgivning har dock bibehållits under hela 1900-talet och så även vidare in i 2000-talet.

(Flygfoton från Bohusläns museum)

1920



(Foto från Bohusläns museum)

2010



(Foto: HydroGIS AB)

Dessa två flygfoton tydliggör de ingrepp som skett sedan 1920-talet. Hamnbassängens igenfyllnad och hamngatans framdragning har haft betydelse för Buskär som helhet men mest av allt har utfyllnaden av strandlinjen mot väst haft på Buskär. Detta har inneburit att kajer försvunnit och miljön homogeniserats: parallellt med att vissa av de äldre magasinerna rivits och ersatts samt Magasinsgatan breddats. Dock är den samlade karaktären för Buskär som helhet välbevarad med en lång historiskt kontinuitet och tydlig avläsbarhet.

1918

En brand ödelägger en av de större magasinerna på Buskär samt ett mindre magasin.

1930- 40- 50-talet

Hamnbassängen "viken" fylls igen succesivt; byggnader rivs och hamngatan byggs ut. Utfyllnad görs även framför västra sidan av Buskär.

1961

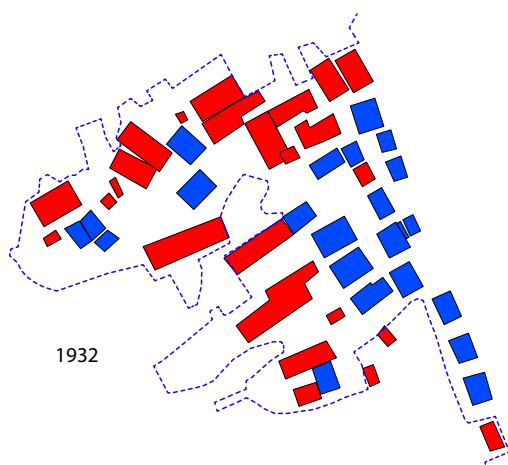
Ny byggnadsplan för Skärhamn i vilken Buskär pekas ut som plats för större industri

2011

*Fler och fler magasin omvandlas från att inhysa havsnära verksamheter till magasin för privatpersoner. Flera av bostadshusen används säsongvis.*

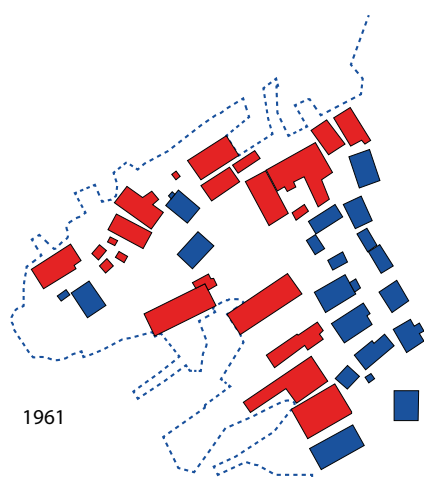
## Nedslag bland de strukturella förändringarna under 1900-talet

Det har skett en hel del förändringar i den fysiska miljön på Buskär och i dess omgivning. Illustrationerna nedan är nedslag i historien och urvalet grundar sig på de planer som finns att tillgå sedan början av 1900-talet. Urvalet ger en överblick på hur utvecklingen har skett: strandlinjen, kajer och bebyggelse.



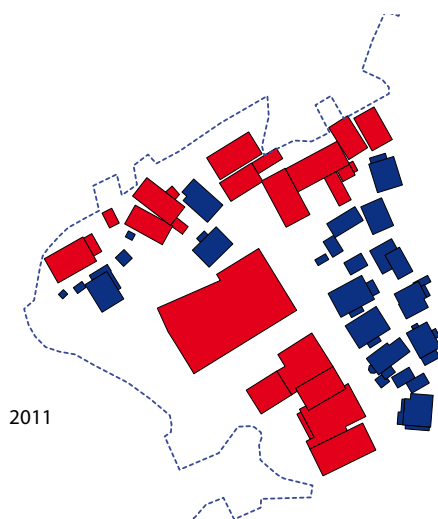
Fram till 1932 hade inga större förändringar gjorts gällande utfyllnader eller andra ingrepp i strandlinjen, mer än att kajer och bryggor anlagts i anslutning till magasin och sjöbodar. Buskär hade blivit en del av fastlandet genom igenfyllning.

Bebyggelsen hade sin struktur och uppdelning med magasin och verksamheter vid vattnet och bostadsbebyggelsen längre in på land eller på högre lägen utan direkt koppling till vattnet.



Vikar har fyllts igen och vissa byggnader försvunnit, i huvudsak bostadshus som fick rivas i och med breddandet av Hamngatan.

Magasinsgatan har ännu inte fått en central roll som gräns mellan magasin, sjöbodar och bostadsbebyggelse. Strukturen i området är i det närmaste identisk med trettiotalets bebyggelsestruktur.



Fyllningen av Buskärs västra sida har skett på senare tid, så har även vissa av magasinerna där ersatts och kompletterats av nya större byggnader.

Bebyggelsestrukturen i området har förtydligats genom att Magasinsgatan fått en mer betydande roll som tillfartsväg. Denna fungerar som gränsdragning mellan de olika bebyggelsekaraktärerna.



1932 års strandlinje i jämförelse med dagens Buskär



1932 års strandlinje och bebyggelse - Historisk kontinuitet i befitlig miljö



- Förvanskade/förändrade
- Bevarade byggnader
- Senare tillkommen/Otydlig information
- Bevarad strandlinje från 1932

I jämförelse mot dagens strandlinje och bebyggelse är det tydligt att utfyllningen av vikar gått hand i hand med att vissa verksamheter expanderat. Detta har även medfört att strandlinjens funktion som plats för lossning och lastning ersatts av Magasinsgatans utveckling och ökade möjligheter för frakt över land: kortsidan mot vattnet som verksamheternas tidigare framsida blir avlastningsyta, dvs baksida.

Illustrationen visar var de största förändringarna i strandlinjen skett samt vilka byggnader som kan anses vara bäst bevarade utifrån den tid för upprättandet av Buskär som helhet, det är en avvägning som tar hänsyn till både exteriör förändring och ersättning av byggnad. En stor del av bebyggelsen kan anses vara ursprunglig: mestadels bostadsbebyggelse och magasinerna mot norr. De största förändringarna i bebyggelsen har skett parallellt med förändringar i strandlinjen.

### Sammanfattning

Under 1900-talet har en del större förändringar skett i planområdet - Större förändringar som påverkat och utvecklat den fysiska miljön: både gällande bebyggelsen som den såg ut på slutet av 1800-talet och in på 1900-talet men även den rent konkret naturmiljön med utfyllnader av strandlinjer, igenfyllning av vikar och anläggande av pirer.

Den kanske största förändringen på området började då hamnbassängen "viken" fylldes igen under slutet av 1930-talet och gav plats åt torget, samt hur Hamngatan i samband med detta breddades: dessa två förändringar resulterade i både en förändring av bebyggelsen på Buskär men också breddandet av Magasinsgatan. En breddning med syftet att förenkla transporten till och från verksamheterna, vilket också resulterat i att vissa av byggnaderna ersatts, vikar fyllts igen och en kraftigt förändrad strandlinje.



# Karaktärisering - Struktur & Plan

## Bebyggelsekaraktär

Det första av tre områden av tydligt varierad karaktär är en yta med bebyggelse om mindre bostadshus på små tomer med förrådsbyggnader (1). Fastigheter som inte gränsar åt vattnet utan mot varandra och området ringas in av kringliggande gator. Bostäderna längst västerut i området ligger karaktäristiskt med kortsida åt Magasinsgatan. Det andra området består av större magasin med kortsidorna åt havet och gata (2). Större fastigheter med ett fåtal byggnader där avståndet mellan byggnad och kaj på sina ställen är relativt stort. Det tredje området är en varierad bebyggelse med bostadshus, magasin och sjöbodar som ligger i terräng och/eller gränsar mot havet (3). En mer småskalig verksamhetsmiljö med byggnader som ligger med kort- eller långsida mot brygga och kaj.



Lila (1) - Bostadsbebyggelse  
Gult (2) - Större magasin  
Grönt (3) - Varierad bebyggelse om mestadels magasin och sjöbodar men även bostadsbebyggelse med tillhörande bodar och förråd.

1



2



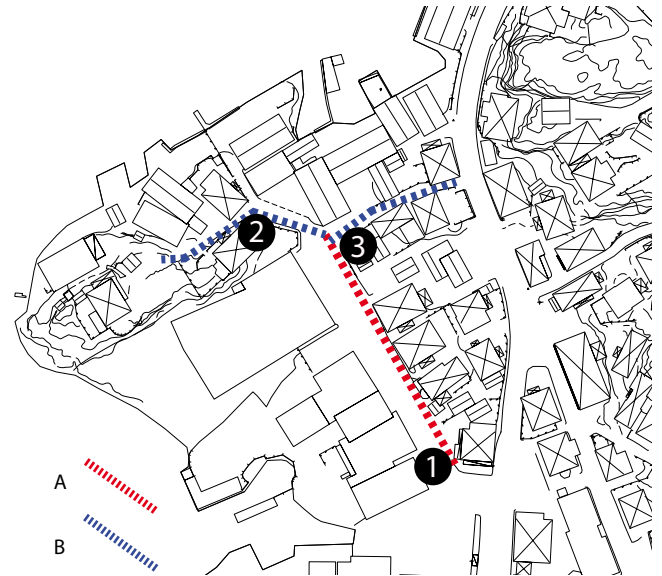
3



Illustrationen visar hur de bebyggelsekaraktärerna relateras till byggnadstyp. Röda byggnader är magasin och sjöbodar, blåa byggnader bostadshus.

## Magasinsgatan

Magasinsgatan är av varierad karaktär: bred, öppen och rak (A) på ett större avsnitt och på de avstickande sträckorna smala, krokiga och sluttande (B). Gatumiljöns variation skapar platser och rum vilka hör samman med kringliggande bebyggelse. Någon trottoar finns inte och markbeläggningen är av asfalt. Gatan går i liv med magasinerna och fler av byggnaderna som ligger precis i tomträns upplevs som avgränsning som gata lite mycket som för tomt. Magasinsgatan har utvecklats under tid och representerar både en äldre gata med historisk kontinuitet men även en gata som anpassats efter nya krav på transport, parkering och de verksamheter som huserat i magasinerna.



1 Magasinsgatan där den är bred, rak och öppen

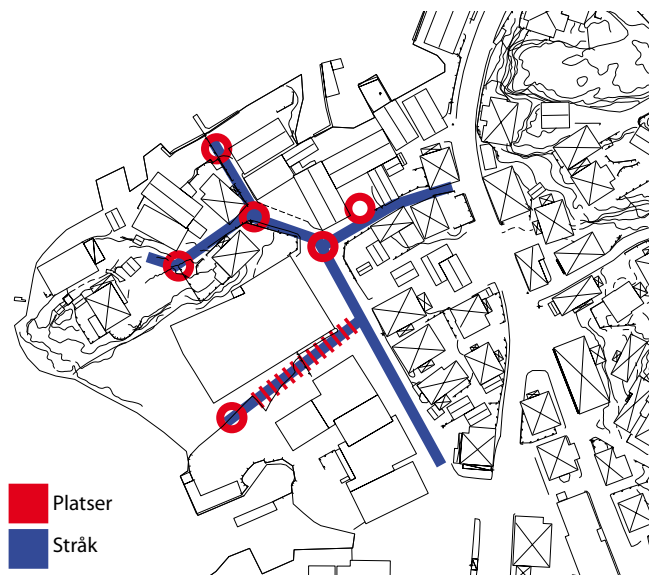


2 Mot Buskärs udde och mot Hamngatan är gatan krokig, kuperad, smal och trång.



## Platser och Stråk

Platser med tydlig rumslighet samspelar på Buskär i hög utsträckning med både siktlinjer och rörelsestråk. Den varierade bebyggelsen med tydliga avgränsningar mellan bebyggelse och gata ger upphov till hög rörlighet genom vilken dessa platser kan nås. Den streckade linjen representerar en sträcka vilken även kan ses som en förlängd plats: en möjlighet till rörelse som följer siktlinjen från Magasinsgatan mot havet.



Ytan framför de större magasinerna är en tydligt avgränsad plats som ansluter till flera för området karaktäristiska stråk. Denna verkar åt båda håll och kopplar samman Magasinsgatan, rörelsestråket och flera platser inom området.



Flera av stråken avslutas i platser som kopplar samman den bebyggda miljön med havet, fonder och verkar som siktlinjer.



De flesta platser återfinns i närhet till havet och de flesta stråken avslutas där.

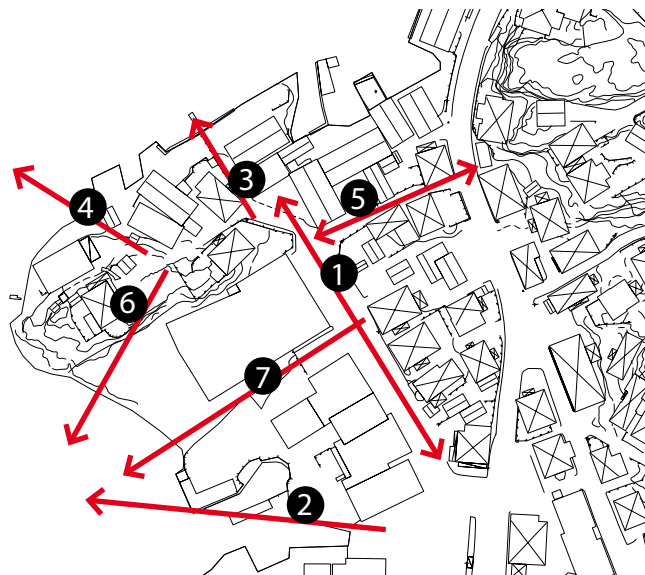


Hela Magasinsgatan är ett för Buskär betydande stråk och många av de karaktäristiska platserna finns längs gatan eller förlitar sig på gatans sträckning.



## Siktlinjer

De långa byggnadskropparna och den täta strukturen hos bebyggelsen längs kajerna ger upphov till snäva, överraskande men också tydliga siktlinjer från Magasinsgatan mot havet. Längst ut till väster på Buskär, på höjden, ges möjlighet att överblicka stora delar av Skärhamns inlopp. Inom området ger delar av Magasinsgatans sträckning uppkomst av tydliga fonder till vilja sikten har en betydande roll för upplevelsen av områdets samlade, och varierade, karaktär. Tydliga och ostörda utblickar är betydande för rumsverkan i Buskär samt är beroende av bebyggelsens miljöskapande element så som placering, volymer och öppenhet.



1  
Magasinsgatans breda och räta avsnitt



2  
Från torget ut mot havet och Buskärs udde



3  
Mot havsporten



4  
Mot havsporten och havet



5  
Magasinsgatans trängre och krokiga delar



6  
Mot Skärhamn och södra hamnen



7  
Från Magasinsgatan mot havet och södra hamnen

## Vattenspegeln

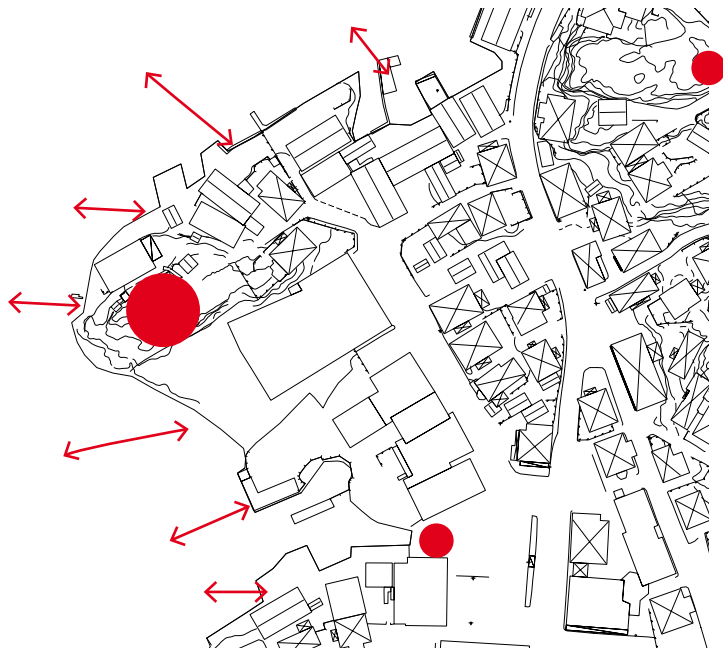
Havet har spelat en avgörande roll för bebyggelsens etableringen på Buskär. Vattenspegeln är av högt upplevelsemässigt värde för relationerna av Skärhamn sett från havet men även för havet sett från Buskär. Närheten och möjligheten att närma sig havet är karaktäristiskt för Buskär med sin många magasin och bryggor.



(Foto: HydroGIS AB)

## Fonder

Hela Buskär är en fonskapande miljö sett från havssidan – tätt placerade magasin som en krans framför bostadsbebyggelsen. På berget bakom Buskär ligger kyrkan som är ett välkänt landmärke för dem som kommer med havet. Från övriga Skärhamn är Buskär ett välkänt landmärke som karaktäriserar Skärhamn som helhet.



Magasinen och kyrkan är det som faller i fond sett från havssidan: den samlade bebyggelsen blir ett för Skärhamn karaktäristiskt landmärke



Bebyggelsen längst ut på udden utmärker sig som landmärke



## Privata, semi-privata och offentliga rum

Bebyggelsemiljön ger upphov till typer av rum och platser vilka kan vara av en mer privat eller offentlig karaktär – Vilket i sin tur genererar rörelse, sammanhållning och en rumslig integration. Bostadsbebyggelse i området håller en privat karaktär medan magasinerna, kajerna, Magasinsgatan och möjligheterna till rörelse från Magasinsgatan till kaj är av en mer offentlig och öppen karaktär. Illustrationen visar på vilka områden det är som är av en mer privat eller semi-privat karaktär. Offentligheten och tillgängligheten är karaktärsdrag att beakta som betydande för upplevelsen av Buskär som sammanhållen helhetsmiljö.



Bostadsbebyggelsen har en mer privat karaktär



En del av magasinerna omges av kajer och utrymmen av en mer tillgänglig karaktär.



Magasinsgatan är helt igenom ett offentligt rum.

# Karaktärisering - Arkitektur

## Färg och kulör

Färgsättningen på panel är relativt homogen på Buskär. Magasinen är uteslutande målade i falurött (med varierad nyans) med röda, svarta eller vita fönsterkarmar, dörrar och dylika fasaddetaljer. Bostadsbebyggelsen är i ljusa kulörer, ofta linoljefärg, med markerade detaljer i brytande kulörer. Vissa byggnader har ljusa eternitfasader.



## Tak och fasad

Sadeltaket är dominerande på all typ av bebyggelse förutom på vissa förråd som har pulpettak. Vissa av bostadshusen har frontespis medan magasinen på sina ställen har större, senare tillkomna, takkupor. Taktegel i olika utförande på byggnaderna där vissa magasin, sjöbodar och förråd har fått ett tak av korrugerad plåt, papp eller eternit. Bostadshusens fasader är klädda i träpanel eller eternit, magasinen har lockpanel eller locklist - så även bostadshusen vilka många också är smyckade med detaljerat snickeri.



## Fönster, dörrar och portar

På magasinen är fönstren i huvudsak placerade på kortsidorna, även portar och dörrar. Dörrarna och portarna till magasinen och sjöbodarna är enkelt utformade. Fönstren ligger i liv med fasaderna och är sparsamt utformade. På bostadshusen är fönstren symmetriskt placerade på alla sidor, huvudingångarna till bostadshusen är placerade på ena långsidan och ofta med veranda.



## Staket och trappor

Trapporna i Buskär är enkelt utformade, ofta i cement med naturstensgrund. Staketen runt bostadshusen är enkelt utformade och låga. Vissa av magasinerna har låga staket vid kajen som begränsar rörelsen längs kajor och bryggor.



## Mark och grund

Magasinsgatan är asfalterad, så även många av utrymmen mellan magasinerna. På många ställen går berg i dagen och visar delar av de förutsättningar som många av byggnaderna på Buskär haft. Bostadshusen har i regel naturstensgrund med undantag på senare tillbyggnader som ofta har putsade leca block. Magasinen har i regel ingen synlig grund utan panelen går hela vägen ner mot marken, de större magasinerna och sjöbodarna vilar i regel på pålar.



## Bryggor och kajer

Kajerna kring Buskär är utförda i både gjuten cement eller trä. Vissa bryggor är också utförda i dessa material även om träkonstruktioner på pålar är den vanligare av dem. Bryggorna och kajerna är inte homogent utformade utan skiljer sig i placering, höjd och storlek och skapar på så vis en varierad miljö där olika bryggor går att sammankoppla med vissa enskilda magasin eller sjöbodarna.





# Upplevelsemässiga karaktärsdrag

## Stråk, siktlinjer och platser

Den rumsliga konfigurationen ger upphov till tydliga siktlinjer, inramade stråk och platser. Flera av dem samspelar och ger upphov till karaktärsdrag som förlitar sig på varandras existens.

## Fonder och vattenspegel

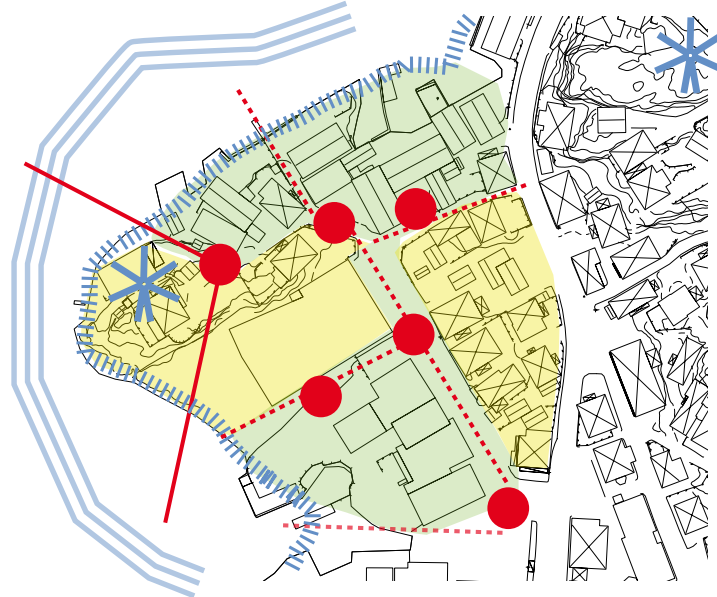
Buskärs kaj är karaktäristisk för Skärhamn, likaså vattenspegeln framför Buskär. Kyrkan ligger bakom Buskär och är fondverkande, en krona över Buskär vid ankomst med båt, så upplevs även bebyggelsen längst västerut på Buskärs udde.

## Tillgänglighet till vattnet

Den offentliga karaktär som karaktäriserar magasin och sjöbodsbebyggelsen främjar tillgängligheten till vattnet. Den varierade bebyggelsemiljön på Buskär förtydligar avläsbarheten av områdets tidigare verksamheter och historiska kontinuitet.

## Begränsad offentlighet

Bostadsområde eller fastighetsmark som inte har karaktären av att vara offentliga, öppna, tillgängliga ytor och rum. Bostadsbebyggelsen likaså tomterna kring några av de fristående bostadshusen har denna karaktär pga av att de är just bostadsmiljö.



# Bebyggelsestruktur

I mötet mellan de olika bebyggelsemiljöerna skapas tydliga platser och stråk

Kajer och bryggor i varierad form och konstruktion

Magasin och sjöbodas som en skyddande krans mot vind och vatten

Bebyggelsens placering ger rumsligt genomsläpp - Tillgängliggör vattnet och tydliggör siktlinjer.

Magasinsgatan knyter samman de olika bebyggelsemiljöerna

Den varierade bebyggelsen ger karaktär till Buskär

## Bostäder och små fastigheter

Bostadsmiljö med varierad utformning av bebyggelse, dock mest västsvenska dubbelhus. Små fastigheter i kuperad terräng.

## Större magasin och fastigheter

Senare tillkomna magasin, ombyggda diton och ihopbyggda äldre. Magasinen inom området är större och med nära relation till både vatten och gata.

## Magasin, sjöbodas, bostäder

En miljö som har lång kontinuitet på Buskär med en blandning av större och små magasin och sjöbodas. Bostadshus på höjd eller impediment.

# Kulturhistoriskt värde

*Att utgå från de kulturhistoriska värdena är i kulturminnesvårdsprogrammet påvisat som initialläge vid detaljplanläggning av centrala Skärhamn äldre delar. Detta förtydligas i tätortsstudien där just anpassning av förändring till den befintliga miljöns förutsättningar är en målsättning för utvecklingen av Skärhamn som ort. Där i påpekas även vikten att bevara kulturmiljöer för att främja besöksnäringen. Samma utgångspunkt har även rapporten ”Skärhamns kulturhistoriska resurser”.*

Utgångsläget för identifiering av kulturhistoriskt värde är att en bebyggelsemiljö som källa till kunskap beaktas ur ett kulturhistoriskt perspektiv i relation till den period i samhällsutvecklingen som den uppförts inom. Kulturhistoriskt värde är materialiseringen av rådande ekonomiska, kulturella och sociala omständigheter vilket ses representera tiden för dess tillkomst. Tillika ses förändringar rymma information gällande förmedlandet av omständigheter i en byggnad eller bebyggelses utveckling - Tillkomst och förändringar förmedlar kunskap i form av karaktärsdrag i den befintliga miljön.

Förutsättningarna för att Buskärs historia skall fortsätta vara avläsbart är att de karaktärsbärande egenskaper som definierar bebyggelsemiljöns ursprung bevaras och integreras i den framtida utvecklingen. Med karaktärsbärande egenskaper följer här en förklaring till dem genom analytiska redogörelser med utgångspunkt i rapportens tidigare avsnitt. Analysen konkretiseras av förhållningssätt med syftet att verka vägledande för upprättande av detaljplan

## Värdebärande karaktärsdrag

### Struktur och plan

Miljön karaktäriseras av en variation av bostads- och verksamhetsbyggnader vilka placerats och utformats med hänsyn till platsens förutsättningar. Möjligheten till ekonomisk tillväxt och samhällets utveckling genom tillgång till havet som inkomstkälla har gjort det möjligt för människor att bosätta sig på Buskär och bedriva verksamheter.

Bebyggelsemiljöns disparata karaktär hålls samman av en underliggande tydlighet: konfigurationen mellan bostadsbebyggelsen mer privata karaktär, Magasinsgatan och tillgängligheten till kajen samt magasin och sjöbodars. Denna struktur är ett karaktärsdrag med historiskt kontinuitet - relationer mellan olika

bebyggelsestrukturer, enklaver av enhetlighet inom en samlad utveckling som förlitat sig på ett samförstånd mellan olika miljöer för att gemensamt ge upphov till den heterogenitet som identifierats som både disparat och tydlig. Den öppna karaktären med tydliga kopplingar mellan hav, brygga, kaj, magasin och bakomliggande gata är påtaglig och av offentlig karaktär genom tydliga öppningar, avsaknad av staket och avskärmade privata rum. Tillgängligheten till vattnet och relationen mellan Buskär och havet är av värde för upplevelsen av platsen samt ett tydligt karaktärsdrag med historiskt kontinuitet som hör samman med Buskärs bebyggelsemiljö.

Magasinen och sjöbodarnas placering som en krans längs kajer och strand skiljer bostadsbebyggelsen från havet. Detta skapar en enhetlig siluett vilken tillsammans med Buskärs terräng är fondverkande. Betydelsen av upplevelsen av miljön från havet jämföras med upplevelsen av platsen från landsidan: med tydliga gränser mellan bostadsmiljön, magasinen, sjöbodarna och kajerna där rörligheten till vattnet är central för just upplevelsen av Buskär som plats. Siktlinjerna i planområdet ger upphov till rumslighet och platsbildning. Tydliga linjer som både överraskar och ger gående möjligheten att nå specifika platser på Buskär. Möjligheten till rörelse och vy samspelar i stor utsträckning med karaktärsdrag som offentlighet och Buskärs fondverkande egenskaper.

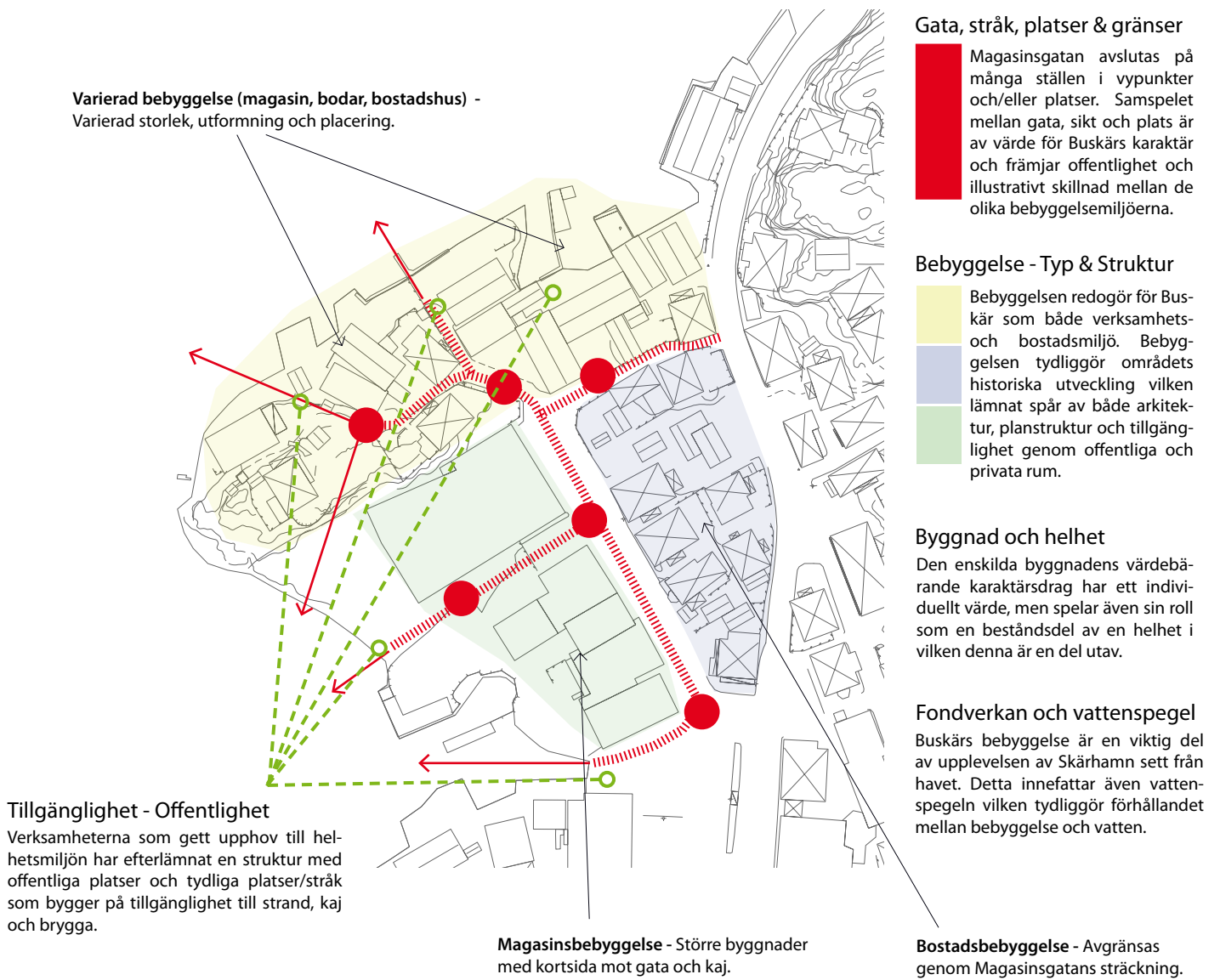
Gränsdragningen mellan bostads- och verksamhetsytor och/eller byggnader har historiskt varit svårare att urskilja kring kajerna, tydligheten har utkristalliserats genom breddning av Magasinsgatan och ordnande av den mer storskaliga magasinsbebyggelsen i väster. Denna ordning rättat sig efter befintlig struktur och berättar om en förändring inom området som skett på de direktiv som Buskär har och har haft sedan bebyggelsemiljön först fick sin karaktär.

### Arkitektur

Magasinen har en återkommande utformning med stora avlånga volymer i falurött med sadeltak och sparsam detaljutformning vilket är av stor betydelse för upplevelsen av miljön genom en arkitektur som speglar byggnadens ursprung och funktion. Bostadsbebyggelsen är i huvudsak av typen västsvenskt dubbelhus: med symmetrisk placering av dörrar och fönster, sadeltak, frontespis, ljusa kulörer och förhöjd grund i natursten.

Den enskilda byggnadens karaktärsdrag spelar en viktig roll för Buskärs samlade karaktär, likväl som för den enskilda byggnadens roll som del av en helhet.

# Värdebärande karaktärsdrag av kulturhistoriskt värde - Illustrativ sammanfattning



Färgsättningen och detaljutformningen av det enskilda huset ger karaktär åt miljön i helhet.



Bebyggelsen speglar olika perioder i Buskärs utveckling.



Planstrukturen ger upphov till en varierad miljö med många siktlinjer och karaktäristiska vyer.



Magasinsbebyggelsen som enskild byggnad och del av helheten är ett genomgående karaktärsdrag



Buskärs bebyggelse och strandlinje är betydelsefull för upplevelsen av Skärhamn sett från havet.



De olika miljöerna samspekar med Magasinsgatans sträckning och berättar om tidigare verksamheter.



# Förhållningssätt vid upprättande av detaljplan

*De kulturhistoriskt värdefulla karaktärsdrag som Buskär besitter försvinner om det sker allt för stora ingrepp i miljön - Detta innefattar både ersättning av bebyggelse som ovarsam förändring, renovering och ombyggnationer men också den enskilda förändringens roll i ett större sammanhang. För att säkerställa en utveckling med hänsyn till Buskärs karaktär är det nödvändigt att beakta området som en helhet.*

## **Buskärs offentliga karaktär bevaras**

Möjligheten till rörelse från gata till havet längs magasinerna och sjöbodarna respekteras och bevaras. Tillgängligheten kring magasin och sjöbodar är en förutsättning för upplevelsen av Buskärs karaktär som offentlig och tillgänglig miljö. Tillgängligheten är ett karaktärsdrag med historisk kontinuitet.

En ökad tillgänglighet till vatten och kajer eftersträvas där så är möjligt.

## **Magasinens skala, uttryck och enkla byggnadskonstruktion respekteras**

Befintliga magasin och sjöbodar respekteras vid ombyggnad, tillbyggnad eller ersättning av byggnad vad gäller proportioner, utformning, fasadfärg, tak samt byggnadsdetaljer som fönster, panel, utsmyckningar, dörrar och trappor. Fönsteröppningar skall ligga i nivå med fasaden.

## **Bostadsbebyggelsens skala och estetik bevaras**

Bostadshusens respekteras vad gäller proportioner, ursprunglig fasadfärg och kulör, tak, grund, byggnadsdetaljer som fönster, panel, utsmyckningar, dörrar, trappor, räcken, staket. Ljusa kulörer dominerar fasaderna med mer markerande kulörer kring byggnadsdetaljer som fönster, dörrar och verandor. Snirkliga detaljer och snickarglädje kring dörrar, fönster och takfot, hög naturstensgrund: detta karaktäriserar bostadsbebyggelsen på Buskär och särskilt det västsvenska dubbelhuset. Återgång till en byggnads ursprunglig uppmuntras.

## **Ny bebyggelse prövas med försiktighet**

Nya byggnader och ersättningsbyggnad prövas individuellt och utförs med respekt för ursprunglig byggnad och kringliggande bebyggelse. Med hänsyn till Buskärs bebyggelse är det viktigt att nya byggnader underordnar sig befintlig planstruktur, siktlinjer, stråk, fonder, tillgänglighet, närliggande bebyggelse, färgsättning, detaljutformning, tak, grund, staket.

## **Tillbyggnader får inte dominera**

Tillbyggnader, takkupor, altaner, trappor, balkonger eller andra påtagliga förändringar av befintlig bebyggelse utförs på en mindre framträdande del av byggnaden och underordnas den ursprungliga byggnaden. Takkupor bör undvikas på magasinerna där detta kan ha negativ inverkan på helhetsmiljön. Möjligheten till takkupor på befintlig bebyggelse prövas individuellt och begränsas i proportion till byggnadens tak.

## **Staket undviks eller utformas för att passa in**

Kring magasin, kajer och rörande möjligheten till rörelse mot vattnet undviks staket eller liknande anordningar som begränsar framkomlighet. Vid bostadshusen utformas staket med utgångspunkt i befintliga staket: låga, enkla, enfärgade och i trä.

## **Komplementbyggnader underordnas ursprungshus och tomtbild**

Komplementbyggnader placeras och utformas så att huvudbyggnad och tomtbild respekteras. En färgsättning som passar in i kringliggande bebyggelseutformning är lämplig.

## **Magasinsgatans sträckning respekteras**

Gatan som tillfartsväg till Buskär och med tydiga platser, stråk och med hög offentlig karaktär respekteras. Ingrepp som begränsar gatans sträckning undviks och så även kopplingen från denna gata till kringliggande kajer och bryggor.

## **Möjligheten att läsa av Buskärs historia bevaras**

Magasinerna och sjöbodarnas tidigare verksamheter, skillnaden mellan bostad och arbete, bryggor och kajer: den samlade karaktären av bebyggelsemiljö som kulturhistoriskt intressant miljö bevaras genom att hänsyn tas till i underlaget utpekade karaktärsdrag.

# Källförteckning

## Litteratur

- Bohusläns museum *Kulturhistorisk utredning, Skärhamns centrum - Tubberöd*. 1980
- Nilsson, Maja Lisa *Affärer i Skärhamn - Och några andra historiska tillbakablickar*. Munkedal 2003
- Alvebo, H. M.fl. *Folk och hus i Skärhamn*, Uddevalla 1993
- Nestorsson, Holger *Skärhamn med omnejd - En historisk tillbakablick*. Skärhamn 2004
- *Översiktplan ÖP03*, Tjörns kommun, 2003
- *Skärhamns kulturhistoriska resurser*, Tjörns kommun 2004
- *Tätortsstudie Skärhamn*, Tjörns kommun 2006
- *Tjörn - Framtid med tradition/Kulturminnesvårdsprogram för Tjörns kommun*, Tjörns kommun 1988
- *Bebyggelsemönster och näringsliv - En jämförande studie av kustsamhället Skärhamn* Göteborgs universitet, institutionen för kulturvård 1985

## Foton, Kartor & Illustrationer

Om ej annat anges är dessa utförda av författare eller hämtade från Tjörns kommun.

